

Disputa dintre Paul Constantinescu și I.D. Petrescu referitoare la Oratoriul „Patimile Domnului”

Pr. Costin BUTNAR

Oratoriile lui Paul Constantinescu se înscriu în circuitul muzicii universale încă de la elaborarea lor. După cum scrie N. Moldoveanu¹, ele nu sunt cu nimic mai prejos de oratoriile lui Johann Sebastian Bach, Joseph Haydn sau Friederich Georg Händel, chiar mai mult, dacă ținem seama că Paul Constantinescu a lucrat pe melodii date, adică deja create și stabilite de marii noștri protopsalți, ceea ce este mai greu decât să lucrezi în stil liber, am putea afirma că oratoriile noastre bisericesti sunt destul de greu de polifonizat și orchestrat. În *Oratoriile* sale, „Paul Constantinescu a atins punctul culminant în prelucrarea muzicii religioase. De aceea, geniul lui este neîntrecut până astăzi în lumea ortodoxă”².

Oratoriul bizantin de Paști a fost compus de Paul Constantinescu în două variante, prima dintre acestea (și cea mai valoroasă) fiind astăzi pierdută, în împrejurări pe care vom încerca să le deslușim în continuare. În cele mai multe dintre lucrările de specialitate dedicate acestei opere a lui Paul Constantinescu, acest fierbinte subiect al dispariției primei variante a *Oratoriului* este foarte subtil ocolit³. Unul dintre puținii în măsură să prezinte adevărul în această problemă este teologul și muzicianul Ion Dumitrescu, care a cunoscut cel mai bine cum s-au petrecut faptele, fiind chiar în mijlocul evenimentelor⁴.

¹ Diac. Conf. Dr. Nicu Moldoveanu, „Compozitorul Paul Constantinescu – 20 de ani de la moartea sa”, ST XXXV (1983), nr. 9-10, p. 721.

² *Ibidem*.

³ A se vedea, de exemplu, V. Tomescu, *Paul Constantinescu*, 1967, p. 251-264.

⁴ A se vedea: Ion Dumitrescu, „Filele mele de calendar”, în revista *Muzica*, București, nr. 3/1966. Text stabilit de Ilinca Dumitrescu; și Titus Moiescu, *Monodia bizantină în gândirea unor muzicieni români*, Editura Muzicală, București, 1999.

Pr. Costin Butnar

După cele trei execuții ale *Oratoriului* din 1946 (despre care vom vorbi mai jos) și prilejuită de aniversarea patriarhului Nicodim, în luna mai a aceluiași an, a fost tipărită o broșură de 42 de pagini (editată probabil de I.D. Petrescu)⁵, cu un text introductiv de profesorul medievalist I.D. Ștefănescu și cu un text explicativ al lui I.D. Petrescu; broșura mai cuprindea: textul literar al Oratoriului „Patimile Domnului”, tradus și rânduie de părintele I.D. Petrescu, lista membrilor Orchestrei Filarmonice, al cărei director era pe atunci Emanoil Ciomac, și lista membrilor Societății Corale „România”, avându-l ca director muzical pe Nicolae Lungu.

Vasile Tomescu afirmă că prima audiție a oratoriului a fost întâi anunțată în presă pentru 13 ianuarie, dar, din cauza dificultății de a mobiliza un vast aparat orchestrant și solistic, aceasta a avut loc două luni mai târziu. În acest context, autorul citat spune că „probabil în graba pregătirii, pe afișul care anunța data reală a audiției s-a strecurat omisiunea numelui și a contribuției pr. I.D. Petrescu la realizarea oratoriului (I.D. Petrescu fiind menționat doar printre soliști)”⁶, întâmplare care s-a agravat prin perpetuarea ei în unele cronici apărute. După părerea lui V. Tomescu, „iresponsabilitatea celor care au alimentat nefericita întâmplare a omisiunii înainte și după producerea ei” este cauza dureroasei rupturi dintre Paul Constantinescu și I.D. Petrescu. Această vagă explicație a lui V. Tomescu nu este mulțumitoare, ceea ce ne face să recurgem și la alte surse pentru elucidarea situației create în 1946. putem adăuga, totuși, că V. Tomescu este unul din autorii care, deși recunosc meritele deosebite ale lui I.D. Petrescu, în mod subtil îi acordă paternitatea de ansamblu a Oratoriului „Patimile Domnului” lui Paul Constantinescu⁷.

Astfel, dacă pe Afișul primei audiții numele lui I.D. Petrescu, ca autor, nu apare deloc, iar pe programul primei audiții ca autor al Oratoriului apare doar numele lui Paul Constantinescu – I.D. Petrescu fiind menționat în poziție subsidiară, fiind doar cel ce „a reconstruit, tradus și rânduie textele muzicale bizantine din secolul al XIII-lea ale

⁵ *Patimile Domnului*, Oratoriu de Paul Constantinescu și părintele I.D. Petrescu. Explicațiuni și textul cântat, București, Tipografia cărților bisericești, 1946.

⁶ Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 262.

⁷ Vezi Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 261-262.

Disputa referitoare la Oratoriul „Patimile Domnului”

Oratoriului” –, pe coperta broșurii tipărite, pozițiile sunt altele: „Patimile Domnului, Oratoriu de Paul Constantinescu și Părintele I.D. Petrescu”. Acest fapt a marcat dintru început „un capăt de neînțelegere, o nuanță de evidentă disidență”⁸.

I.D. Petrescu considera că are dreptul de a fi coautor, deoarece el a desăvârșit – a transcris, a reconstituit, a tradus, a rânduie – materialul tematic al acestui Oratoriu, după manuscrise bizantine numai de el știute și numai de el înțelese. Paul Constantinescu nu a acceptat această „pretenție” a mentorului său într-ale muzicii bizantine de la Biserica Sfântul Visarion. Discuțiile au fost aprinse, fiind alimentate și de cronicarii muzicali, dintre care unii îl susțineau pe I.D. Petrescu, iar alții îi negau pretențiile de coautor. Urmarea a fost „tragică” pentru muzica românească – Paul Constantinescu, într-un moment de necugetată mânie, a ars partitura și știmele Oratoriului, în felul acesta dispărând o adevărată capodoperă ce niciodată și nicum nu va mai putea fi înlocuită.

Această dureroasă întâmplare este destul de greu de înțeles, având în vedere relația apropiată dintre I.D. Petrescu și Paul Constantinescu. Iată, de pildă, care erau raporturile de colaborare dintre cei doi, într-o perioadă în care Biserica Sfântul Visarion devenise sanctuarul muzicii bizantine în țara noastră: „Dragă Domnule Paul, astăzi la ora 6 avem o repetiție aci, la biserică. Cântăm mâine într-o societate de înaltă intelectualitate. Vezi programul ședinței. Iar amănunțele ți le voi da eu. Treci neapărat pe la mine mai devreme. Vom avea câteva mici lucruri de învățat. E vorba de aclamațiile imperiale. Al D-voastră, I.D. Petrescu”⁹. În ceea ce-l privește pe Paul Constantinescu, un fragment dintr-un interviu apărut după terminarea Oratoriului este relevant: „Iată, aici am *Oratoriul* pe care l-am încheiat în ziua de 6 octombrie. Titlul întreg îl poți citi pe copertă: *Patimile Domnului, Oratoriu de Paști, pe teme bisericești bizantine*, reconstituite și traduse de părintele I.D. Petrescu. Prin osârdia părintelui Petrescu multe lucrări bizantine de mare valoare au fost scoase la iveală. Sunt teme din secolul XIII, de un

⁸ Titus Moisescu, *op. cit.*, p. 54.

⁹ *Scrisoare a lui I.D. Petrescu către Paul Constantinescu*, din 7 VII 1938, păstrată în Biblioteca „G. Breazul”, nr. inv. 2932. Cf. Titus Moisescu, *op. cit.*, p. 54.

interes covârșitor, atât de perfecte și conținând atâta dramatism încât rămân și acum actuale”¹⁰.

După controversa din anul 1964, însă, ruptura dintre cei doi muzicieni devine radicală și definitivă; de exemplu, în „Cuvântul înainte” – scris în 1969 – al lucrării sale *Studii de paleografie muzicală bizantină*, vol. 2, I.D. Petrescu face o amplă prezentare a *Dramei Patimile Domnului*, vorbind chiar și de prima audiție din 3 martie 1946, dar nu menționează niciun cuvânt despre Paul Constantinescu, și nici măcar faptul că acest oratoriu are o structură orchestrală, solistică și corală alcătuită de un compozitor. La fel, Titus Moiescu, în calitate de editor al lucrării lui I.D. Petrescu, în „Nota asupra ediției” – din 20 octombrie 1983 –, nu îl amintește pe Paul Constantinescu, și nici faptul că acest oratoriu nu mai există, bineînțeles cu excepția libretului¹¹.

În textul introductiv al Broșurii amintite, I.D. Ștefănescu scoate în evidență meritele ambilor autori, numindu-i ca atare: „opera domnului Paul Constantinescu și a părintelui I.D. Petrescu”. Și mai departe: „Manuscrisele bizantine muzicale, de care s-a legat cu drag părintele Petrescu, încă din vremea studiilor sale la Paris, aparțin aceleiași epoci de strălucire (secolele XI-XIV). Părintele le-a cercetat îndelung... le-a deslușit glasul... le-a descifrat ritmurile, adică complexa lor viață muzicală... și perseverent s-a îndreptat către cel mai chemat dintre muzicanții noștri în această direcție. Domnul Paul Constantinescu a primit materia nobilă și a tratat-o cu știință desăvârșită, cu înțelegere adâncă și cu convingere”.

În esență, atât I.D. Petrescu, prin selectarea melodiilor și orânduirea lor conform unei concepții structurale bine gândite, cât și Paul Constantinescu, prin tehnica utilizată de a îmbrăca textul muzical medieval în cea mai adecvată haină polifonică vocal-orchestrală, au conceput acest *Oratoriu* ca pe o „dramă muzicală”, în cel mai adecvat sens al acestei noțiuni, prima încercare de acest gen din întreaga Ortodoxie. Cât privește contribuția fiecăruia dintre cei doi autori ai *Oratoriului*, aceasta se poate evalua astfel¹²:

¹⁰ Interviu cu Paul Constantinescu, în *Evenimentul*, 11 octombrie 1943.

¹¹ Cf. I.D. Petrescu, *Studii de paleografie muzicală bizantină*, vol. 2, Editura Muzicală, București, 1984, p. V-XXIII.

¹² Cf. Titus Moiescu, *op. cit.*, p. 56.

Disputa referitoare la Oratoriul „Patimile Domnului”

În afara inițiativei și a concepției dramei liturgice muzicale a lucrării, I.D. Petrescu a oferit prelucrării orchestrale oratoriale 31 de cântări medievale, 28 din secolul al XIII-lea și 3 din secolele XVII-XVIII. Toate textele literare ale cântărilor au fost preluate din *Triod*, însă adaptate muzicii, structurii melodico-ritmice a cântărilor, astfel încât I.D. Petrescu a trebuit să modifice unele pasaje, unele stihuri, adaptându-le monodiei medievale. De asemenea, textele preluate din cele patru Evanghelii au fost selecționate tot de I.D. Petrescu; în general, tot ce era legat de partea literară a Oratoriului a fost contribuția acestuia, conform unui libret întocmit de el în prealabil.

După cum precizează I.D. Petrescu în Broșura amintită, tot ce s-a compus pe textul Evangheliei – recitativele evanghelice – este creația personală a „Domniei sale”, adică a lui Paul Constantinescu, utilizând formulele de cadență ale diverselor moduri, în funcție de ehul cântării precedente sau al celei ce urmează citatului evanghelic. Totul se păstra în structura unui diatonism sever, supravegheat de I.D. Petrescu. De asemenea, muzica a patru coruri este tot creația lui Paul Constantinescu, toate fiind tratate, după cum mărturisește acesta, „cu multă știință muzicală și tehnică polifonică de Dl. Paul Constantinescu”. Și, desigur, tot ce privește latura orchestrală a *Oratoriului* – armonie, polifonie, orchestrație – este creația lui Paul Constantinescu.

Era sau nu I.D. Petrescu îndreptățit să pretindă poziția de coautor al *Oratoriului*? Ținând seama de multipla și complexa contribuție a acestuia la alcătuirea lucrării: autor al libretului, autor al transcrierii întregului material tematic (31 de cântări) după manuscrise bizantine din secolul al XIII-lea, numai de el știute, înțelese și redactate circulației, selecționate, reconstituite și rânduite, astfel încât să poată fi prelucrate polifonic și orchestral; traducător și prelucrător al textelor literare ale cântărilor, după cărțile de ritual și din cele patru Evanghelii; autor al formulelor muzicale cadențiale, în ehurile specifice vechii muzici bizantine, adaptându-le cântărilor ce fac parte din acest Oratoriu, formule teoretizate de el cu mulți ani mai înainte în studiile sale teoretice – toate acestea îi dădeau în mod firesc calitatea de coautor al *Oratoriului „Patimile Domnului”*. Fără contribuția sa, o lucrare de asemenea anvergură nu s-ar fi putut realiza.

Ion Dumitrescu, persoana cea mai autorizată în această dureroasă istorie, ca muzician, teolog și amic al celor doi autori, care a audiat, la timpul respectiv, *Oratoriul*, a lăsat scris că „ambiția era mai mare, și nu atât din partea Părintelui, cât dinspre Paul. Maricăi (soția lui Paul Constantinescu) îi venise apa la moară. Plătea polița Popii... Știa ea de ce...”¹³. În continuare, Ion Dumitrescu precizează că Paul Constantinescu „a înlocuit toate documentele, a eliminat orice urmă de colaborare și, în 1948, a prezentat *Patimile*, de astă dată și *Învierea Domnului*, fără nicio altă aluzie decât la cântările psaltichiei secolului XIX”¹⁴.

Titus Moiescu, în finalul studiului citat¹⁵, se întreabă de ce Paul Constantinescu a distrus, prin ardere, orice fel de urmă a acestei lucrări, astfel încât să nu se poată vedea nimic din partitură sau din știmate și să nu se poată face niciun fel de asociere, reconstituire sau comparație în ce privește structura *Oratoriului*, afirmând și că, în fond, acea partitură cuprindea și partea de contribuție a lui I.D. Petrescu, atât cât era ea evaluată de Paul Constantinescu.

Prima versiune a Oratoriului de Paști: Patimile Domnului

Cea mai vastă dintre compozițiile lui Paul Constantinescu, *Oratoriul „Patimile Domnului”* a fost, la data primei sale audiții – și ar fi fost cu siguranță și astăzi dacă nu s-ar fi pierdut în dureroasele împrejurări elucidate, sperăm, mai sus –, cea mai importantă lucrare simfonică religioasă românească, pe baze direct bizantine, care i-a cerut autorului o muncă susținută timp de patru ani pentru compunerea inițială, apoi încă trei ani necesari scrisului părților de cor, de soliști, de orchestră și fără a socoti anii de pregătire în materie¹⁶. În legătură cu acești ani de pregătire, putem aminti faptul că Paul Constantinescu, pe lângă studierea vechilor tratate în legătură cu muzica bisericească (pe care le păstra cu mare sfințenie în biblioteca sa), umplea sute de pagini de manuscris cu rezumatele acestor lucrări¹⁷. De exemplu, în Muzeul

¹³ Ion Dumitrescu, *op. cit.*, cf. Titus Moiescu, *op. cit.*, p. 57.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Titus Moiescu, *op. cit.*, p. 57.

¹⁶ Scrisoare a lui Paul Constantinescu către E. Ciomac, cf. Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 252.

¹⁷ Cf. Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 253-254.

Disputa referitoare la Oratoriul „Patimile Domnului”

Memorial din Ploiești se pot găsi 41 pagini de manuscris care rezumă lucrarea lui Petre Vintilescu: „Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească”, 37 pagini din *Etudes sur la musique ecclésiastique grecque* (1843) etc.

Această lucrare monumentală a fost prezentată public doar de trei ori, în anul 1946, în sala Atheneului Român; doar simpla prezentare a conducerii muzicale și a distribuției celor trei reprezentații este pe deplin grăitoare pentru importanța cu totul excepțională a acestei lucrări. Astfel, prima interpretare (din 3 martie) s-a bucurat de conducerea dirijorală a lui George Enescu, celelalte două fiind conduse de Constantin Silvestri, iar distribuția a fost de-a dreptul unică: Corul Societății corale „România”, sub conducerea prof. Nicolae Lungu, și interpreții soliști: Nella Dimitriu (Maica Domnului), Părintele I.D. Petrescu (Iisus), Nicolae Secăreanu (Evanghelistul), Mircea Buciu și Jean Bănescu, la al doilea concert (Pilat și al doilea tâlhar), Valentin Teodorian (Iuda și întâiul tâlhar), Elisabeta Moldoveanu (I-a slujnică), Marietta Cartiș (a II-a slujnică). În legătură cu colaborarea lui George Enescu la prima audiție, un apropiat al său îi mărturisea lui Paul Constantinescu: „Enescu îmi vorbise cu cele mai înalte laude despre oratoriile dumitale”¹⁸. În acest context, socotim potrivit să amintim o afirmație proverbială a lui Paul Constantinescu: „George Enescu poartă pe umerii săi întreaga muzică românească de astăzi”.

Într-un articol dedicat lui Nicolae Lungu se amintea și aportul său deosebit, în calitate de dirijor al Corului „România”, la succesul *Oratoriilor* lui Paul Constantinescu: „În legătură cu activitatea societății corale „România”, nu pot trece peste importanța de eveniment, de adevărată cotitură în muzica religioasă ortodoxă românească, prin executarea în primă audiție a celor două mari oratorii de Paul Constantinescu, *Nașterea Domnului* și *Patimile Domnului*. Prin valoarea lor și prin modul în care dirijorul Nicolae Lungu le-a realizat, ele au constituit o replică, de egală valoare, celebrelor oratorii ale bisericilor apusene”¹⁹.

¹⁸ Marcel Mihalovici, *Scrisoare către Paul Constantinescu*, din 9 decembrie 1949.

¹⁹ „O binemeritată aniversare”, în *Glasul Bisericii*, anul XXIX, nr. 5-6, mai-iunie 1970, p. 586.

Pr. Costin Butnar

Cea de-a treia reprezentație (din 27 mai) a avut loc într-un cadru omagial, la întreita sărbătorire a patriarhului Nicodim, cu acest prilej fiind tipărită și Broșura amintită. Iată ce îi spunea patriarhul Nicodim directorului Filarmonicii, la doar două zile după prima audiție din 3 martie: „Ați săvârșit o faptă de mare însemnătate în domeniul artei, ați ajutat să iasă la lumină și să ajungă la cunoștința unui public ales de cunoscători munca fără preget și de deosebită importanță științifică pe care a desfășurat-o ani de zile de-a rândul un meritos preot. Ați ajutat să trăiască cu adevărat opera unui muzicant de înaltă chemare, și vă rugăm să împărtășiți d-lui Paul Constantinescu adâncă noastră mulțumire sufletească și toată admirația. Dl George Enescu, genialul și nobilul nostru artist, va afla, nădăjduim, sentimentele recunoscătoare cu care privim activitatea d-sale de totdeauna și strălucita realizare din seara de 3 martie 1946”²⁰. La rândul său, directorul Filarmonicii declara în presa vremii: „O lucrare care cred, fără exagerare, că este cea mai importantă capodoperă muzicală românească din ultimii 25 ani. [...] Cele trei audiții ale *Oratoriului* au avut loc într-o atmosferă de entuziasm și fervoare, mulți dintre noi comparând lucrarea românească cu cele nemuritoare ale lui Bach și Händel”²¹.

Presa vremii a fost într-o totală entuziasmată de *Oratoriul „Patimile Domnului”*²²; o remarcă ne atrage atenția, pentru că nimeni nu s-ar fi putut gândi că o asemenea lucrare ar putea pur și simplu dispărea: „Este una din cele mai mari lucrări scrise până azi în muzica românească. Ea are deci de pe acum aspirația posterității”. Cine și-ar putea închipui că *Matthäus Passion* a lui Bach sau *Messiah* a lui Händel ar fi putut dispărea în același an cu data primei audiții?

Conținutul dramei liturgice *Patimile Domnului* este prezentat astfel de I.D. Petrescu în Broșura tipărită:

„*Oratoriul „Patimile Domnului”* – primul în Ortodoxie – are trei părți:

²⁰ Patriarhul Nicodim, *Scrisoare către Emanoil Ciomac*, directorul Filarmonicii de Stat din București, din 5 martie 1946. Cf. Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 252.

²¹ Emanoil Ciomac, „O stagiune puțin obișnuită”, interviu în *Jurnalul de dimineață*, 11 iulie 1946.

²² Cf. Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 252.

Disputa referitoare la Oratoriul „Patimile Domnului”

I. Pregătirea dramei ce are să se desfășoare prin instituirea Cinei celei de Taină, înfierarea trădării lui Iuda și prinderea lui Iisus.

II. Judecarea lui Iisus și osândirea Lui. Această parte este construită pe 12 antifoane din Joia Patimilor, care sunt întretăiate, din trei în trei, de evanghelii, care duc acțiunea dramatică. Iar între celelalte antifoane sunt fragmente din frumoasa Evanghelie a lui Ioan, în care se oglindesc ultimele sfaturi pe care Iisus le dă în preajma morții Sale.

III. Calvarul, moartea și îngroparea lui Iisus. În această parte intervine nespusa jale a Maicii Domnului, de un dramatism sfâșietor, și aria lui Iisus, după ce și-a dat duhul, văzută ca o muștrare blândă, de dincolo de mormânt, adresată poporului iubit (fiul Meu, Israel), pe care îl iartă de ceea ce a săvârșit. Și totul se încheie cu tradiționala cântare din Vinerea Patimilor, „În mormânt viață”, într-o nouă versiune”.

În ceea ce privește muzica primei versiuni a *Oratoriului „Patimile Domnului”*, nu se pot face aprecieri concludente și nici analize de luat în seamă, pentru că toate informațiile vremii au doar un caracter consemnativ, iar partitura nu mai există. Iată, de exemplu, o consemnare din 1941: „Este cea mai vastă din compozițiile lui Paul Constantinescu, aproape terminată. Este, fără nicio îndoială, cea mai înaintată investigație în crearea pe de-a întregul a unui stil simfonic religios românesc, pe baze direct bizantine. Într-adevăr, cu fiecare notă, se pune o problemă. Și Paul Constantinescu știe ce vrea. Totul îi divulgă stăpânirea clară a ideilor, a tehnicii, a voinței creatoare”²³.

A doua versiune a Oratoriului de Paști: Patimile și Învierea Domnului

După ce în 1946 a distrus prima versiune a Oratoriului, după doar trei reprezentări, Paul Constantinescu a compus, doi ani mai târziu, un nou oratoriu (deci nu numai o nouă versiune), având de astă dată un material tematic provenit din creația secolului al XIX-lea, „mult inferior ca valoare tematică celui inițial. L-a extins, intitulându-l astfel: «Patimile și Învierea Domnului – Oratoriu bizantin» – numai că, în conținut, lucrarea nu are nimic bizantin”²⁴. Pentru această versiune, Paul Con-

²³ „Nu ne cunoaștem compozitorii”, Convorbire a lui Paul Constantinescu cu Romeo Alexandrescu, în *Universul*, 1941.

²⁴ Titus Moiescu, *op. cit.*, p. 54.

stantinescu și-a ales teme din culegerile și publicațiile: Petre Efesiul, *Syntomon Doxastarium* (după Petru Lampadoriu, București, 1820); Macarie Ieromonahul, *Irmologhion* sau *Catavasieriu musicesc*, Viena, 1823; Anton Pann, *Irmologhiu* sau *Katavasier*, București, 1846; Dimitrie Suceveanu, *Idiomelariu I-III*, Tip. Sfintei Mănăstiri Neamțu, 1856-1857 și *Prohodul*, București, Tip. Cărților Bisericești, 1896; Nifon N. Ploeșteanu: *Carte de muzică bisericească*, București, Carol Göbl; *Cântări religioase traduse și compuse de Macarie Ieromonahul, Anton Pann și de alți autori*, adunate și așezate pe note orientale și date la lumină prin sânguința pr. ieromonah Dometie Ionescu de la Schitul „Icoana” din București, Tip. Cărților Bisericești, 1909; I. Popescu-Pasărea, *Cântarea Triodului*, 1925; Stupcanu, *Anastasimatar*. A mai consultat, de asemenea, notații din alcătuirile muzicale ale lui Filotheiu sâh Agăi Jipăi (1713-1714) și Petru Peloponesianu. Prohodul este combinat din notațiile lui Filothei, Macarie, Gavriil Musicescu și Nifon Ploeșteanu²⁵.

Dacă versiunea din 1946 a *Oratoriului de Paști* era concepută în trei părți (vezi mai sus), versiunea actuală este alcătuită din patru părți, adăugându-se *Învierea Domnului*²⁶.

Partea I istorisește pregătirea dramei, Cina cea de Taină, trădarea lui Iuda și prinderea lui Iisus, folosind textul evanghelic după Luca (cap. 22). Dintre cântările care impresionează în mod deosebit în această primă parte amintim: *Aliluia, molto tranquillo*, la patru voci, luminânda *Cămara Ta Mântuitorul meu o văd împodobită...*, glasul VIII, cântată de trei ori, răspunsul în cor al Apostolilor, într-un evantai de 12 voci: „*Nu cumva sunt eu, Doamne?*” (Mt 26, 22-25), troparul *Iată Mirele vine în miezul nopții*, glasul VIII, de la Denia de luni, precum și sedelna în glasul VII și stihovna în glasul VIII.

Partea a II-a cuprinde 12 antifoane de la Denia din Joia Mare, cele 12 Evanghelii (cu inversări și interpolări datorate logicii firului dramatic), pericope în care Iisus prevestește Moartea și Învierea Sa, pregătirea soborului de judecată condus de Ana, Caiafa și Pilat, și răstignirea Mântuitorului Hristos. Dintre cântările acestei părți, se remarcă: episodul cor și bas solo, *Andantino*: „Boierii popoarelor s-au

²⁵ Cf. Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 262-263.

²⁶ Pentru amănunte, vezi: Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 264-288.

Disputa referitoare la Oratoriul „Patimile Domnului”

adunat împreună, asupra Domnului, asupra unsului lui, cuvânt călcător de lege au pus asupra Mea”, corul slugilor în scena lepădării și a amarnicei căințe a lui Petru, apoi „De trei ori tăgăduindu-te Petru”, corul „Pre Varvara”.

Partea a III-a descrie batjocorirea lui Iisus și atmosfera de tensiune, de dramatism și de mâhnire a întregii naturi pentru acest act barbar săvârșit de mai marii preoților și cărturarii iudei. Momentul dramatic și punctul culminant se situează după antifonul al XV-lea, când corul și orchestra execută cântarea *Astăzi s-a spânzurat pe lemn*. Evanghelistul (tenorul-recitator) relatează scena dramatică a morții lui Iisus, încheind cu versetul: *Și strigând Iisus cu glas mare a zis: Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu*. Apoi corul cântă troparul *Răscumpăratu-ne-ai pe noi din blestemul legii*, pe glasul 4, după Dimitrie Suceveanu. Partea a III-a se încheie cu punerea în mormânt și prohodirea Mântuitorului. Prohodul, acea cântare de culminație tragică în cultul ortodox, este tratat de Paul Constantinescu cu o deosebită măiestrie, alcătuind o melodie generatoare de perfecțiune și simplitate, echivalentă celor mai frumoase momente ale artei oratoriilor.

Partea a IV-a constituie o laudă, o preamărire a Învierii Mântuitorului. Evanghelistul istorisește scena venirii la mormânt a femeilor mironosițe (Mc 16, 1-4), a căror plângere și tânguire: „Cine ne va prăvăli nouă piatra de pre ușa mormântului?” se transformă într-o nespusă bucurie când îngerul le vestește Învierea Mântuitorului. *Oratoriul* se încheie cu *Hristos a înviat* și cu prima cântare din canon, *Ziua învierii*, creând astfel un puternic contrast între atmosfera apăsătoare, de un dramatism accentuat, de până acum, și bucuria și luminarea întregii naturi, pricinuite de marea zi a Învierii Mântuitorului Hristos.

Câteva principii se desprind în ce privește atitudinea compozitorului față de textul muzical-literar original folosit (principii la elaborarea cărora Paul Constantinescu s-a consultat de această dată cu pr. Grigore Panțăru): condensarea într-o anumită măsură a textului literar pentru a oferi cântărilor concizie și eficiență dramatică; ușoare modificări de cuvinte pentru a obține o ritmică, cu anumite modificări în același scop.

Componența orchestrei este: trei flaute, două oboaie, două clarinete, clarinet bas, două fagoturi, contrafagot, patru corni, trei

Pr. Costin Butnar

trompete, trei tromboane, două tube, harpă, timpane, gong, clopote, coarde.

Terminată în iunie 1948, versiunea finală a *Oratoriului* „păstrează – în viziunea lui Vasile Tomescu – un fond melodic de forță și originalitate cu nimic mai prejos decât acela al primei versiuni”²⁷, obținut prin înalta sinteză a unor izvoare multiple, cu amprenta epocilor și a predilecțiilor stilistice specifice purtătorilor și alcătuitoarelor acestor melodii, de la factura elementară, arhaică, de iz bizantin, până la desfășurarea melodică apropiată de concepția armonică și arhitectonică occidentală.

Abstract: The Dispute between Paul Constantinescu and I. D. Petrescu on the “Lord’s Passion” Oratorio. Paul Constantinescu’s Oratorios have been ranked among the best musical compositions since their very birth. According to N. Moldoveanu they are equal to the oratorios of Johann Sebastian Bach, Joseph Haydn or Friederich Georg Händel. Moreover, given the fact that Paul Constantinescu worked on melodies previously composed by our greatest Romanian precentors, which is considerably more difficult a task to accomplish in comparison to the cases in which composers use their own style, we could state that our church oratorios are difficult to polyphonize and orchestrate. In his Oratorios, “Paul Constantinescu reached the peak of religious music composition. That is why his genius is still unsurpassed in the Orthodox world.”

²⁷ Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 284.